

COVID-19: REIMAGINAR L'EDUCACIÓ

**Aprenentatges sobre els
quals construir el nou curs**

Després del balanç és moment d'unir esforços

El curs 2019-2020 tanca amb més incògnites que certeses, totes elles provocades per unes sigles que no coneixíem fa tan sols uns mesos: COVID-19. Quan van començar les classes al setembre, ningú hagués pogut imaginar un final de curs com aquest. No obstant això, passats els mesos, ens hem rendit a l'evidència i hem acceptat la situació. Això és lògic i fins i tot positiu, però té un risc: que ens acostumem a la incertesa fins a un punt en el qual no percebem la necessitat de reprendre el control.

Aquest document neix amb un doble objectiu: d'una banda, fer un repàs ràpid de 10 claus que no fa tant de temps no eren habituals en un debat educatiu a l'ús i que ara monopolitzen les nostres converses. D'una altra, fomentar una reflexió a partir d'aquesta avaluació que ens permeti a tots encarar el pròxim curs amb els deures fets. No podem ignorar la possibilitat que aquesta crisi es prolongui en el temps i que pugui agreujar-se, però aquesta vegada hem d'estar preparats. No tenim excusa per no estar-ho.

Les claus que presentem no són respostes a mida, sinó que serveixen com a punt de partida perquè cada comunitat educativa, cada centre i cada administració puguin desenvolupar les solucions que s'adaptin més bé a les seves circumstàncies, que no són les mateixes en tots els casos. Partim d'un enfocament de preparació d'emergències, ja que té un sòlid ancoratge avalat pels gairebé 75 anys d'experiència d'UNICEF en crisis de tota mena. Per dures que siguin les circumstàncies, l'educació no es pot aturar, perquè l'educació és el germen de qualsevol projecte de recuperació a curt, mitjà i llarg termini.

Si treballem junts, fomentant la col·laboració i l'enteniment dels diferents actors involucrats en aquest problema, aconseguirem protegir el dret a l'educació de milions d'estudiants en aquest país, sense oblidar la seva salut i la de la resta de la comunitat educativa. Aquest hauria de ser el nostre principal objectiu de cara al començament del curs i no hauríem de permetre'ns desviar-nos-en. Esperem que aquest document pugui servir d'inspiració per a aconseguir-lo.

Acceptar l'emergència educativa

Des del mes de març, Espanya ha viscut una situació d'emergència inaudita en la seva història recent. No serà possible recuperar la normalitat si no assumim les conseqüències de l'emergència de la COVID-19 en les nostres vides. Per aprofitar els aprenentatges d'aquesta experiència és imprescindible adoptar un nou marc conceptual: l'enfocament d'emergències.

Quan té lloc una emergència, tot canvia. Els processos, les eines, les estratègies i les metodologies que apliquem amb normalitat no sempre són eficaços en moments de crisi. Per això, és important identificar les cinc fases d'una emergència i preparar-se per donar-hi resposta en funció de cada moment. Les emergències són cada vegada més freqüents arreu del món i, a més, la seva virulència és cada vegada més gran. Per tant, cal adoptar un enfocament d'emergència quan té lloc una crisi i estar preparats per quan arribi. El cicle d'actuació en emergències ens permet orientar les diferents propostes de manera que atenguin les necessitats que sorgeixen en cada fase d'una crisi.

Com s'observa a la imatge, l'enfocament d'emergències consta de cinc fases, totes elles interconnectades, que responen als diferents moments de desenvolupament d'una crisi. D'aquesta manera, la primera fase és la de **PREVENCIÓ**, que estableix les accions que es prenen amb anticipació i que estan encaminades a evitar l'impacte d'una possible crisi. La segona fase és la de **MITIGACIÓ**, que engloba aquelles accions que busquen limitar o reduir l'impacte negatiu de la crisi en els seus primers moments.

En la tercera fase del cicle de l'emergència es comencen a posar els pilars per a la reconstrucció. La **PREPARACIÓ** és fonamental per al desenvolupament de capacitats per preveure, respondre i recuperar-se de manera efectiva. La **RESPOSTA** a la crisi és la quarta fase de l'emergència; es caracteritza per les accions empreses després de declarar-se l'emergència i que estan encaminades a reduir l'impacte de la crisi en el curt i mitjà termini. Finalment, en la fase de **RECUPERACIÓ** es pot anar reprenent la nova normalitat, però sense oblidar el que ha passat; per a això i amb la finalitat de reduir l'impacte de futures crisis, és el moment de millorar la prevenció.

Resum de les actuacions realitzades aplicant l'enfocament d'emergència

El tercer trimestre del curs escolar es va desenvolupar en el moment àlgid de l'emergència del coronavirus. Espanya ha anat transitant per diferents fases del cicle d'emergències de manera asimètrica. Així, per exemple, el tancament dels centres educatius es considera una estratègia de mitigació per reduir l'impacte de la COVID-19 en la població; no obstant això, durant els primers moments de l'emergència es va fer evident que s'havia fallat en la prevenció i la preparació, no existia un pla d'emergència en educació.

Podríem considerar que la fase de resposta a l'emergència va arribar en forma d'instruccions des de les diferents conselleries d'Educació de les comunitats

autònomes, per assegurar la continuïtat del procés formatiu dels milions d'estudiants de totes les etapes educatives. Més tard, a l'abril, la Conferència Sectorial d'Educació va representar una fita en la resposta a l'emergència, ja que va acordar una sèrie de mesures sobre l'avaluació, la promoció de curs com a norma general i que el tercer trimestre es dedicaria a la recuperació, repàs i reforç del curs escolar.

No ha estat fins al mes de juny quan s'ha començat a donar forma a la cinquena fase del cicle d'emergència: la recuperació. En aquest moment es comença a dissenyar com serà la tornada a l'escola al setembre d'enguany en un escenari de continuïtat de crisi.

Posar l'educació fora de perill

Convé no perdre de vista l'enfocament de l'emergència a l'hora de planificar el pròxim curs escolar 2020-2021, fent esforços addicionals per protegir la infància i el jovent més vulnerables, independentment d'on estiguin, del seu estat legal, origen o condició. Ningú no estarà segur enfront d'aquesta pandèmia fins que aquells als quals és més difícil d'arribar també estiguin segurs.

Per aquest motiu és important complementar aquest enfocament d'emergències amb un marc d'actuació acord amb la situació, que disposi d'un marc legal i amb finançament suficient per assegurar la protecció dels drets de la infància.

L'educació és un dret fonamental dels infants i adolescents. Els drets de la infància recollits en la Convenció sobre els Drets de l'Infant han d'estar protegits en tot moment, en qualsevol lloc, sempre. Per aconseguir-ho en el centre educatiu, cal establir mesures encaminades a garantir el funcionament segur d'aquest, la continuïtat de l'aprenentatge, la inclusió de les persones i col·lectius més vulnerables i el benestar i la protecció de la infància.

10 aprenentatges irrenunciables per al nou curs

Avaluar l'últim trimestre del curs 2019-2020 des d'un enfocament d'emergències pot ser una eina molt valuosa per ajudar-nos a planificar el pròxim curs. Aquesta reflexió és útil per treballar sobre la possibilitat d'una emergència que es prolongui en el temps i ens facilita elaborar una línia d'acció que pugui protegir la nostra comunitat educativa en funció de les circumstàncies.

A continuació, analitzarem el desenvolupament del tercer trimestre educatiu des del necessari enfocament d'emergències amb propostes per a la planificació del pròxim curs escolar mitjançant deu lliçons apreses.

Fases de l'emergència

Prevenció

Són les accions que es prenen amb anticipació, encaminades a evitar l'impacte d'una crisi.

Mitigació

Són les accions que busquen limitar o reduir l'impacte negatiu d'una crisi.

Preparació

És el desenvolupament de capacitats per preveure, respondre i recuperar-se de manera efectiva de l'impacte d'una crisi.

Resposta

Són les accions que es duen a terme immediatament després de ser declarada una emergència, encaminades a reduir l'impacte de la crisi.

Recuperació

Són les accions encaminades a la tornada a la normalitat de la població. A vegades poden millorar el punt des del qual es partia abans de l'emergència.

Marc d'actuació

**Funcionament
segur**

**Continuïtat de
l'aprenentatge**

**Col·lectius
vulnerables**

**Benestar
i protecció**

POLÍTIQUES

FINANÇAMENT

Els 10 aprenentatges per reimaginar l'educació el proper curs

1. "No teníem cap pla"

Cal tenir un pla educatiu davant emergències de salut pública i ambientals que estableixi mesures per garantir el dret a l'educació durant una emergència i la contribució de l'educació a la gestió de la crisi.

2. Un inesperat canvi de model pedagògic

El pròxim curs escolar hem d'estar preparats amb un disseny pedagògic mixt, flexible i corresponsable que sigui capaç d'absorbir els impactes d'una epidèmia i els impactes d'una possible crisi socioeconòmica posterior.

3. Les tres "C": consulta, coordinació i comunicació

L'emergència imposa una manera de gestionar el canvi que permeti als ciutadans passar d'un context de disciplina i l'acatament de normes a un nou marc de responsabilitat i participació, que obliga a un volum superior de consulta, coordinació entre administracions i comunicació entre tots els actors involucrats que previngui la confusió i el conflicte.

4. La reconstrucció educativa no és gratuïta

Cap administració pot subestimar la importància d'una adequada dotació de recursos financers en el sistema educatiu per garantir el dret a l'educació en el context de l'emergència.

5. La petjada digital

És important promoure l'ús saludable de les tecnologies, fomentar-ne un ús segur i responsable i desenvolupar una actitud crítica davant la informació. El desenvolupament de competències digitals requereix acompanyament i pràctica; comporta introduir-se en la cultura que sosté aquesta tecnologia.

6. La importància de l'acció tutorial i el diagnòstic primerenc

L'acció tutorial serà fonamental per mediar les relacions entre la família i la comunitat i en la gestió emocional de l'alumnat durant el pròxim curs escolar. Les mesures de diagnòstic primerenc de les dificultats escolars que permetin realitzar una intervenció preventiva i individualitzada seran essencials.

7. La higiene es demostra

No hem de subestimar la importància de la promoció d'hàbits higiènics i saludables en el sistema educatiu. La higiene és una destresa, s'aprèn per la pràctica i s'ensenya donant exemple i fomentant-ne l'hàbit en totes les etapes educatives, no només a les inferiors.

8. El desenvolupament ha de ser sostenible

A partir del pròxim curs serà encara més necessari enfortir el coneixement i compromís de la comunitat educativa amb l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible, amb materials i activitats que ajudin a conscienciar sobre els drets de la infància i la ciutadania global i el seu paper per a la sostenibilitat.

9. Rescatar la conciliació familiar

Les mesures en l'àmbit educatiu poden reforçar-se amb mecanismes interinstitucionals per a la cessió d'espais i la prestació de serveis de suport per part d'altres administracions. La conciliació real requereix mesures en l'àmbit laboral: flexibilitzar o reduir la jornada laboral, permisos retribuïts o teletreball.

10. Convé no oblidar l'experiència

Aquesta crisi ens ha demostrat la fragilitat del sistema educatiu i la importància que l'aprenentatge no s'interrompi. La prevenció ens ajuda a estar més ben preparats enfront dels desastres, en redueix els costos i afavoreix la recuperació social i econòmica. És imprescindible incorporar un enfocament d'emergències en l'àmbit educatiu.

“NO TENÍEM CAP PLA”

La majoria dels centres educatius no tenien un pla sobre com abordar o reaccionar davant una emergència de salut pública, com la pandèmia provocada per la COVID-19. El 16 de març tots els centres educatius van començar el dia tancats per l'estat d'alarma, en algunes comunitats ho havien fet uns dies abans. Més 8,2 de milions d'estudiants no universitaris van haver de continuar des d'aquest dia l'educació a distància, sense saber ben bé si tornarien a les aules. Algunes escoles es van avançar i la setmana anterior ja havien demanat que tots els estudiants s'emportessin els materials a casa seva.

Les instruccions i les ordres de les conselleries d'Educació s'anaven succeint. El personal docent va passar del guix a la tauleta amb la incertesa de no saber ben bé què fer. No hi havia un pla sobre l'ensenyament en situacions d'emergència.

Quin havia de ser el pla?

Cal establir unes mesures per al funcionament segur dels centres, com ara revisar la infraestructura escolar i extreure les mesures d'higiene, neteja i desinfecció de totes les àrees, prestant especial atenció a aquelles amb més ús.

Establir els canals d'informació d'emergència i crear les llistes de distribució: actualitzar les dades —nom, telèfon i correu electrònic— de mares i pares, tot això per assegurar la distribució de la informació d'emergència a tota la comunitat escolar de manera urgent. En establir aliances amb mitjans de comunicació locals, serà més fàcil donar a conèixer qualsevol decisió de manera massiva i immediata.

El pla d'emergència ha de ser conegut per tota la comunitat educativa: estudiants, professorat, PAS, famílies i administracions han de saber com actuar, on anar i a qui acudir per reduir els riscos i assegurar la protecció dels infants i adolescents. Per a això, és important realitzar simulacres de manera periòdica; cal estar preparats. És, així mateix, important que el pla d'emergència escolar estigui alineat amb els plans d'emergència.

Altres països sí que tenien un pla

Nova Zelanda s'ha convertit en un exemple en relació amb la preparació davant una emergència derivada de la COVID-19. El Ministeri d'Educació disposava d'una guia que ajudava a desenvolupar un pla d'emergència davant una pandèmia per mitjà d'estratègies per a la prevenció del contagi i la reorganització de l'activitat escolar.

Aquesta guia va ser adaptada per cada centre educatiu per reflectir el seu context. Eketahuna és un poble de 444 persones situat a 137 quilòmetres de Wellington. En aquest municipi, el centre educatiu va establir en el seu pla d'emergència tots els passos i criteris a seguir en cas d'una pandèmia. A Espanya no existia un pla de resposta educativa davant aquesta emergència; ara és el moment d'establir-lo tenint en compte el que hem après durant els últims mesos per estar preparats. El cicle de l'emergència abasta des de la prevenció fins a la recuperació.

UN CANVI INESPERAT DE MODEL PEDAGÒGIC

De sobte vam haver d'afrontar els reptes d'una educació completament en línia posant a prova la capacitat de resposta del sistema educatiu, de les

famílies i dels infants i adolescents mateixos davant una situació insòlita.

Mentre els diferents models pedagògics han pugat amb el model tradicional aportant importants innovacions, però sense arribar a enderrocar la seva hegemonia durant dècades, el simple fet de limitar la presencialitat el va depositar bruscament. No és sinó una conseqüència més de l'impacte d'una epidèmia sobre l'educació.

El pròxim curs escolar hem d'estar preparats amb un disseny pedagògic que sigui capaç d'absorbir aquests impactes. Per a això, recomanem un model que es caracteritzi per ser mixt, flexible i corresponsable.

Mixt

Mixt (semipresencial) perquè, com ha quedat demostrat en el tancament d'aquest curs escolar, no es pot passar d'un model pedagògic presencial a un en línia automàticament. La presencialitat podrà continuar estant limitada el pròxim curs per nous confinaments deguts a ones epidèmiques,

IMPACTES POTENCIALS D'UN BROU EPIDÈMIC SOBRE L'EDUCACIÓ

A l'entorn familiar	Als centres educatius	En el sistema educatiu
- Els infants o els seus familiars es posen malalts. - Els infants contagiats o en quarantena no poden anar a escola. - Les famílies eviten enviar els infants a escola per por del contagi, per protegir la resta de membres de la llar de la malaltia. - En alguns casos, les nenes i les adolescents pateixen més pressió a la llar per cuidar les persones malaltes, cosa que els impedeix anar a escola. - L'absentisme escolar redueix els resultats educatius. - L'estrès i l'impacte emocional de la malaltia poden incrementar la tensió a la llar i produir abandonament escolar.	- Augmenta l'absència del professorat als centres educatius per la malaltia, per haver de cuidar familiars o per por. La càrrega de les cures pot recaure més sovint sobre les dones docents. - Augmenta l'estigmatització i discriminació dels infants que pateixen o han patit la malaltia. - Alguns centres educatius tenen dificultats per complir les mesures de salut o d'higiene a les instal·lacions. - Els centres educatius amb un nombre d'alumnes més alt poden veure compromesos els estàndards de sanitat. - Es produeix un augment de les situacions de violència i maltractament, especialment contra els grups més vulnerables.	- Augmenta el retard administratiu dels expedients i informes necessaris. - La gestió de l'emergència i l'aplicació de les mesures pot impactar en el desenvolupament educatiu. - La gestió del personal docent i administratiu per part de l'administració pot afectar el seu rendiment. - Per assegurar el compliment de les mesures d'emergència, és important disposar de mecanismes de seguiment i informació en temps real.

UNICEF Guidance on Risk-Informed Programming

l'existència de brots locals o la impossibilitat de part de l'alumnat d'assistir a classe per malaltia o quarantena.

La semipresencialitat concedeix al model pedagògic la propietat d'adaptar-se a l'evolució de la pandèmia i a les seves conseqüències en els diferents contextos. Aquesta característica ens garanteix una resposta adequada a l'emergència i s'ha de mantenir independentment de l'edat dels estudiants.

Flexibilitat

El model pedagògic ha de ser flexible per adaptar-se a les diferents edats i contextos. Ha de poder combinar diferents recursos didàctics: recursos multimèdia que poden agilitar la transmissió del coneixement i recursos tradicionals que són fonamentals en el desenvolupament de les competències bàsiques. Activitats en línia (síncrones i asíncrones) que desenvolupen la competència digital i activitats d'ensenyament-aprenentatge connectades amb la manipulació del món físic, la participació de l'entorn social i la interacció amb el medi ambient.

Hem de tenir en compte que, encara que es pretengui aconseguir la plena presencialitat en les etapes d'infantil i primària, pot no ser possible durant tota la jornada escolar o en determinats moments del curs. Tenint com a objectiu garantir la continuïtat de l'aprenentatge, es poden establir uns rangs de semipresencialitat variables en funció de l'edat.

Un model que s'adapti

El disseny pedagògic ha de permetre ajustar el percentatge de presencialitat en funció de la situació epidèmica des dels extrems representats pel confinament i la situació de normalitat a qualsevol de les situacions intermèdies que es puguin produir al llarg del temps.

D'altra banda, el risc epidemiològic fluctuarà de manera molt important al llarg del pròxim curs.

Encara que actualment no és possible predir-ne amb exactitud l'evolució, les previsions mostren èpoques de més risc al llarg del curs escolar, especialment durant la confluència amb la temporada de grip estacional.

A l'hora de considerar el disseny pedagògic en els cicles d'infantil i primària, a l'hora de la importància de la presencialitat, hem de considerar els recursos didàctics emprats i l'obertura del disseny.

L'ensenyament obert és una característica present en l'ensenyament a distància, però ensenyament obert i a distància no són sinònims. L'ensenyament obert pretén donar més autonomia i control als estudiants perquè es responsabilitzin del seu procés d'aprenentatge, promovent la seva autonomia i iniciativa. L'autonomia en l'aprenentatge és un procés que depèn del desenvolupament maduratiu i formatiu de l'alumnat; és, en tot cas, un objectiu general de l'educació i no un prerequisit que es pugui exigir a l'inici de curs. L'ensenyament semipresencial no és un model d'aprenentatge obert en què l'estudiant és completament autònom per decidir sobre el seu propi procés d'aprenentatge, ni aquesta responsabilitat es pot delegar sense prestar el suport adequat a les famílies, com va passar moltes vegades durant el confinament.

En relació amb la utilització de recursos en línia i multimèdia, hem de tenir en compte que la utilització per part dels estudiants de dispositius mòbils i consoles va augmentar notablement durant el confinament. Les hores dedicades a usos educatius es van sumar a la resta del temps emprat davant de les pantalles, principalment al que ja es dedicava al joc i entreteniment. A l'hora de fer servir aquests dispositius en l'educació se n'ha de promoure un ús saludable. Podem tenir en compte les recomanacions que l'Associació Americana de Pediatria (AAP) va establir el 2018 sobre l'ús diari de pantalles segons l'edat dels infants:

- En els nadons de fins a 18 mesos, hem d'evitar l'exposició a les pantalles.
- Dels 2 als 5 anys s'ha de limitar l'ús dels mitjans a entre mitja i una hora al dia, sempre que els continguts siguin d'alta qualitat.
- Des dels 5 als 12 anys és necessari acompanyar-los i supervisar-los sempre, i hi poden estar entre una hora i una hora i mitja al dia.
- Amb l'adolescència, la nostra tasca ha de ser més la de guiar-los i educar-los en l'ús responsable i saludable de les tecnologies.

La necessària coresponsabilitat

L'última característica del disseny és la coresponsabilitat. En aquesta circumstància d'emergència educativa cap dels actors implicats no té la capacitat de resoldre el problema per si mateix. L'impacte és global i afecta estudiants, famílies, professionals de l'educació i administracions públiques, cosa que genera conflictes d'interessos que només es poden resoldre tenint en compte l'interès superior de la infància i la coresponsabilitat de tots els sectors.

Aquest canvi de model pedagògic s'ha de desenvolupar a cada centre educatiu, liderat per la direcció d'estudis i l'equip directiu amb la supervisió de la Conselleria d'Educació, la implicació del claustre i la col·laboració de la resta de la comunitat educativa. Un treball participatiu, col·laboratiu i allunyat de la improvisació o la imposició. És hora d'encarar l'impacte de la crisi en l'educació des del projecte educatiu del centre com a resposta específica a l'evolució asimètrica de l'emergència en cada context.

Els centres necessitaran suport de l'administració per garantir la continuïtat educativa i gestionar aquest canvi de model pedagògic. El risc de conflicte social és alt si no s'aconsegueix generar la confiança i el consens necessaris entre els diferents

membres de la comunitat educativa per implementar els canvis ordenats per les administracions educatives a l'inici del curs escolar. No n'hi ha prou amb elaborar unes instruccions de principi de curs clares i eficaces, és necessari gestionar el canvi des de cada centre educatiu perquè aquests processos es puguin implementar adequadament.

La situació prèvia a la crisi plantejava dificultats per a la conciliació laboral a moltes famílies, situació que es pot agreujar fins a ser insostenible en l'emergència. El seguiment educatiu a les llars presentava alguns dèficits, per la qual cosa, per tal que els estudiants puguin desenvolupar part de la seva jornada escolar a distància, és imprescindible que l'administració educativa reforci el suport a les famílies i estableixi mesures de conciliació que garanteixin la coresponsabilitat educativa en l'àmbit familiar.

Molts docents es van veure superats per la ingent càrrega de treball que va comportar la docència durant el confinament, i van mostrar un enorme compromís amb l'alumnat per garantir la continuïtat de l'aprenentatge. Fomentar la seva coresponsabilitat requereix establir plantilles acords amb les necessitats reals dels centres en el context de l'emergència.

Els centres necessitaran, a més, un marc normatiu clar i eficaç de l'adequació i dotació de recursos per aconseguir la confiança, i també la col·laboració, de tota la comunitat educativa per evitar la conflictivitat i desenvolupar l'activitat docent en un curs escolar que continuarà condicionat per l'epidèmia.

El suport dels municipis serà fonamental per al correcte funcionament dels centres, pel fet d'efectuar el manteniment de les infraestructures, la cessió d'espais i la prestació de serveis educatius complementaris. Durant una emergència, la coordinació interinstitucional no es pot relegar i és absolutament imprescindible per protegir els drets de la infància.

LES TRES “C”: CONSULTA, COORDINACIÓ I COMUNICACIÓ

La crisi provocada pel coronavirus ha tingut impacte també en la comunicació social i pública. Amb la ciutadania confinada a casa seva, l'Administració ha hagut d'anar regulant la situació per mitjà de diferents mecanismes legislatius i normatius.

El Govern Central i les comunitats autònomes han establert durant aquests mesos múltiples decrets, reglaments i ordres, entre altres. Si bé durant les primeres setmanes de la quarantena la disciplina i l'acatament normatiu estricte podrien ser necessaris, els temps actuals s'han d'inclinar cap a la responsabilitat.

De la disciplina a la responsabilitat: consulta, coordinació i comunicació davant de la confusió i el conflicte.

La COVID-19 ens ha canviat com a societat. Ara la ciutadania demana participar més en la construcció d'un nou escenari de normalitat, requereix participar en la construcció dels nous temps i això significa, entre altres coses, consulta, coordinació i

comunicació. A partir d'aquestes “3C”, l'Administració està sent cada vegada més conscient, d'una banda, de la necessitat de **consultar** els diferents actors abans de publicar una normativa.

Però al costat de la consulta, és també important la **coordinació** entre les administracions i entre les seves diferents àrees i departaments. D'aquesta manera, els recursos es tornen més eficients i s'estableixen metes més clares per a la societat. Així mateix, és vital **comunicar** les decisions de manera simple i clara.

L'emergència imposa una manera de fer les coses en què adquireix més importància la consulta, la coordinació institucional i la comunicació entre tots els actors involucrats. S'han d'enfortir els mecanismes de transparència i consulta ciutadana a través dels canals ja existents, millorar els canals i mecanismes de coordinació inter i intra institucionals i explorar noves vies de comunicació, realitzant simulacres i demostracions dels canvis que es pretenen establir, generant confiança i responsabilitat.

LA RECONSTRUCCIÓ EDUCATIVA NO ÉS GRATUÏTA

A Espanya, com en altres 183 països de tot el món, l'emergència sanitària ha obligat a tancar els centres escolars, però l'educació no s'ha

aturat. La despesa educativa tampoc s'ha paralitzat durant aquest temps, és més, les administracions públiques han hagut d'augmentar determinades partides pressupostàries per fer front a l'impacte de la COVID-19 en l'educació, com ara per comprar equips informàtics, o per a la desinfecció o la reforma dels espais. Aquesta pandèmia ha evidenciat com és d'important estar preparats davant qualsevol emergència. Segons el Banc Interamericà de Desenvolupament, per cada euro

invertit en la reducció del risc de desastre, es poden evitar pèrdues de fins a set euros.

2.000 milions per a l'inici del curs

El Govern d'Espanya ha aprovat un desemborsament a les comunitats autònomes de 2.000 milions d'euros, dels quals el 80% es destinarà a la població entre 0 i 16 anys. Es tracta d'una suma finalista, destinada únicament al sistema educatiu. Aquest finançament permetrà abordar els assumptes més urgents per a l'inici del curs escolar, i també adaptar els espais educatius a les normes de funcionament.

Les comunitats autònomes hauran d'executar aquest pressupost per cobrir les necessitats del curs escolar durant la crisi. Cap administració hauria de subestimar la importància d'una adequada dotació de recursos financers en el sistema educatiu per garantir el dret a l'educació en el context de l'emergència.

Sens dubte, serà necessària una important inversió en educació de cara al pròxim curs escolar per assegurar la seguretat i la salut als centres educatius, tant de l'alumnat com dels professionals. Els centres educatius necessiten reformes per gestionar els fluxos de persones al seu interior, i reforçar la neteja i desinfecció. Així mateix, els professionals de l'educació necessitaran formació i orientació per a la prevenció de riscos laborals i l'administració haurà de reforçar les plataformes digitals per combinar l'educació presencial amb l'educació a distància.

El Consell de Ministres del 16 de juny va aprovar el pla Educa en Digital, que preveu destinar fins a 260 milions d'euros. "D'aquests, 190 milions d'euros a través de Red.es (184 milions de fons FEDER) i 70 milions per part de les comunitats autònomes, per

dotar de dispositius i connectivitat els centres de titularitat pública. Els centres han de posar a la disposició dels alumnes més vulnerables, mitjançant préstec, dispositius que facilitin l'educació digital tant de manera presencial al centre com des de la llar."

L'adquisició de dispositius i les despeses de funcionament segur dels centres són les inversions que més clarament s'han definit. No obstant això, per garantir l'inici del curs escolar, també caldrà assignar recursos per al reforç del personal, dels equips docents i del personal d'administració i serveis.

Independentment de la titularitat del centre educatiu, cada estudiant haurà de tenir assegurats tots els seus drets. En aquest sentit, l'Estat necessita reforçar el finançament educatiu perquè cap infant o adolescent no es quedi enrere.

Els centres, sense distinció de la seva titularitat, hauran d'afrontar importants despeses derivades de la crisi. Aquesta situació requereix estar reflectida als Pressupostos Generals de l'Estat a l'altura de les circumstàncies. Assegurar la seva inversió és clau per protegir el dret a l'educació.

LA PETJADA DIGITAL

Durant aquests mesos de confinament hem assistit a un canvi de paradigma del sistema educatiu. D'un dia per l'altre, les escoles van tancar les portes i van haver de recórrer a la tecnologia per poder continuar amb les seves activitats. Professorat, alumnat i famílies es van veure abocats a adaptar-se d'un dia per l'altre a una nova forma de comunicació, interacció i aprenentatge.

El procés educatiu va passar de ser presencial a desenvolupar-se a distància. La generació nativa digital es va convertir íntegrament en estudiants en línia, la qual cosa no significa que hagin adquirit automàticament les competències digitals.

L'acumulació de coneixements amb prou feines té impacte sobre les habilitats tecnològiques. La societat del coneixement crea la paradoxa d'erudits convertits en analfabets digitals. El desenvolupament de competències digitals requereix acompanyament i pràctica; comporta introduir-se en la cultura que sosté aquesta tecnologia.

Lamentablement no tots els estudiants han pogut connectar-se o aprofitar l'oportunitat d'aprenentatge en remot. En el tram d'ingressos més baixos (900 euros mensuals nets o menys), el 9,2% de les llars amb infants no disposen d'accés a Internet, la qual cosa representa que prop de 100.000 llars no es poden connectar a la xarxa; la bretxa digital és també educativa.

Amb l'accés massiu a Internet també augmenten els riscos en línia, per la qual cosa és important promoure des dels centres educatius un ús responsable de la tecnologia, possibilitant el dret a la protecció i privacitat dels infants i adolescents a l'hora d'exercir el seu dret a la informació i comunicació.

Ús segur d'Internet

La nostra petjada digital es queda gravada en cada pas que fem a Internet, per la qual cosa és important revisar les polítiques de seguretat i privacitat de les plataformes educatives que s'utilitzen. S'hi han d'establir codis de conducta entre els seus usuaris, assegurar les comunicacions i la privacitat de totes les activitats que es desenvolupen en línia.

Durant aquests mesos ha augmentat l'ús de les pantalles de mòbils i tauletes, tant per a fins acadèmics com per a moments d'oci. És important promoure l'ús saludable de les tecnologies, fomentar-ne un ús segur i responsable i desenvolupar una actitud crítica davant la informació.

Les activitats formatives en línia formen ja part de la metodologia d'ensenyament i aprenentatge, per la qual cosa és important incorporar-la de manera adequada. Per a això és fonamental eliminar la bretxa digital existent en l'alumnat, el professorat i les famílies, posant en marxa mecanismes de detecció de necessitats i formació en aquest sentit.

LA IMPORTÀNCIA DE L'ACCIÓ TUTORIAL I EL DIAGNÒSTIC PRIMERENC

El dia que van tancar les escoles molts estudiants van perdre el contacte amb els seus docents. Gairebé totes les comunitats autònomes van iniciar el repartiment d'ordinadors i tauletes, però no és només un problema d'equipament o connectivitat.

Reforçar la tutoria pot ser la clau. L'acció tutorial té una important funció de mediació tant de les relacions dins del centre educatiu, com de les relacions amb les famílies i amb la comunitat. Els plans d'acció tutorial tenen entre els seus objectius realitzar un seguiment personalitzat de l'alumnat amb un enfocament preventiu que eviti l'aparició de disfuncions i desajusts tant personals com acadèmics. La falta de temps i de formació específica han estat els aspectes citats habitualment com els principals obstacles per al desenvolupament de l'acció tutorial.

El 2020 hàviem d'haver aconseguit l'objectiu marcat per la Comissió Europea de disminuir la taxa d'abandonament escolar primerenc al 15%. Estàvem lluny d'aconseguir-ho, però l'indicador havia millorat el 2019 fins al 17,3%, encara que continuava sent un dels pitjors d'Europa. Ara temem que es dispari; les mesures adoptades per l'administració per al tancament d'aquest curs escolar busquen pal·liar l'abandonament dels alumnes que s'han quedat despenjats i intentar alleujar la situació. Les mesures de diagnòstic primerenc de les dificultats escolars que permetin realitzar una intervenció preventiva i individualitzada seran fonamentals.

L'acció tutorial també tindrà un paper molt important en la gestió emocional durant el pròxim curs escolar. Prevenir els impactes sobre el desenvolupament socioemocional de l'alumnat serà un dels principals reptes de l'educació en el context de l'emergència.

LA HIGIENE ES DEMOSTRA

Abans de la pandèmia la promoció de la rentada de mans i de la higiene semblava un contingut educatiu reservat als països en desenvolupament. Aquí, crèiem tenir-ho superat. Potser descuràvem la higiene i el sanejament dels nostres centres educatius, on no era infreqüent la manca de sabó, paper higiènic o aigua calenta als serveis dels estudiants. Els docents de les etapes inferiors insistien en l'adquisició d'hàbits higiènics i saludables, mentre s'anaven abandonant a poc a poc en les etapes superiors. Semblava que s'oblidés que l'adolescència és, també, una etapa crucial per a l'adquisició d'hàbits higiènics i saludables, i no només la primera infància.

Les mesures per lluitar contra la COVID-19 exigeixen unes pràctiques higièniques anteriorment reservades gairebé en exclusiva a l'àmbit sanitari: ús de mascaretes, guants, neteja i desinfecció d'objectes, etc. A poc a poc l'evolució de l'emergència les ha anat popularitzant, però no hem d'oblidar l'esforç que comporten. El paper de l'escola és fonamental en l'adquisició i consolidació dels hàbits higiènics i saludables en la societat.

Els infants i adolescents són un important motor de canvi social i la seva influència sobre les famílies en l'adquisició de nous hàbits és, en molts casos, determinant. Promoure la participació infantil i les iniciatives dels estudiants és clau per involucrar-los activament en la resposta a la pandèmia i en la promoció d'actituds responsables durant la reobertura dels centres educatius.

El sistema educatiu té un important paper en aquesta emergència, a l'hora d'adoptar les mesures higièniques i sanitàries que permeten el funcionament segur dels centres educatius per garantir el dret a una educació de qualitat i inclusiva en aquesta situació; i contribuint a l'assoliment d'objectius específics en la lluita contra la pandèmia vinculats a l'educació per a la salut.

Per això, els plans per a la tornada a les aules el curs que ve han d'incloure la promoció dels hàbits higiènics i el reforç de l'educació per a la salut al currículum. La higiene és una destresa, s'aprèn per la pràctica i s'ensenya donant exemple i fomentant l'hàbit. La higiene s'exerceix i es demostra.

CAL QUE EL DESENVOLUPAMENT SIGUI SOSTENIBLE

Si es continua el ritme de vida, producció i consum anterior de la pandèmia, caldrien 1,6 planetes per satisfer els recursos necessaris. La

COVID-19 ha posat en valor els espais verds i la natura, així com la necessitat d'hàbits de consum i producció més sostenibles. La contaminació es va reduir a les principals ciutats de tot el món.

Algunes recerques vinculen la contaminació amb un impacte més elevat de les epidèmies en l'ésser humà, per la qual cosa es fa necessari repensar l'actual model perquè sigui més respectuós i sostenible amb les persones i amb la natura.

L'Agenda 2030

Els objectius de desenvolupament sostenible ens marquen un full de ruta per arribar a l'any

2030 amb un planeta més sostenible, just i solidari.

Es tracta d'una agenda mundial amb repercussions nacionals i locals, en què els centres educatius tenen un paper fonamental per a la seva promoció, vinculant l'agenda amb la salut global i la defensa dels drets humans.

La majoria dels centres educatius ja treballen els continguts relacionats amb l'Agenda 2030 de Desenvolupament Sostenible: la pau, la solidaritat, fi de la pobresa, la desigualtat i lluita contra el canvi climàtic en són alguns. A partir del pròxim curs cal enfortir aquest treball amb materials i activitats que ajudin a conscienciar sobre els drets de la infància i la ciutadania global i el seu paper per a la sostenibilitat.

RESCATAR LA CONCILIACIÓ FAMILIAR

La conciliació és imprescindible per garantir els drets de la infància, ja que possibilita la necessària orientació familiar en l'exercici del dret a

l'educació. És fonamental per promoure la criança positiva, que ha demostrat ser un dels factors d'èxit en la millora del rendiment acadèmic i en la lluita contra el fracàs escolar.

La participació de les famílies a l'escola ja trobava dificultats per la difícil conciliació familiar abans de la pandèmia. La conciliació és necessària per a la cohesió de la família, i també afavoreix el desenvolupament i protecció dels infants i adolescents. En aquest sentit, el Comitè dels Drets de l'Infant, en les seves observacions de l'informe a Espanya, recomanava donar suport addicional, en particular, a les famílies en situació de risc a causa de la pobresa, les famílies monoparentals, les famílies nombroses i aquelles en les quals els pares o les mares estan en situació de desocupació.

Durant el confinament moltes llars van haver de combinar el teletreball amb la cura i atenció dels fills durant la jornada escolar, i això va causar una sobrecàrrega a les famílies. La situació actual d'emergència educativa ha agreujat la necessitat de considerar mesures de conciliació que permetin compaginar la vida personal, familiar i professional.

Actualment, per assegurar el dret a l'educació en situacions d'emergència que no permetin la presencialitat a les aules, cal disposar de les mesures de conciliació següents:

- Des del sistema educatiu, en el cas d'un accés més restringit a la presencialitat, s'han de tenir en compte a l'hora d'establir les prioritats d'accés als centres les dificultats per a la conciliació laboral de les famílies i les situacions de vulnerabilitat. En el cas d'ensenyament a distància, no s'han d'emprar metodologies d'ensenyament obert si els infants no estan preparats per a això, cal deixar clar el rol de les famílies i brindar suport perquè puguin realitzar el seguiment educatiu.
- Més enllà del sistema educatiu, en l'àmbit laboral també cal prendre mesures, com ara flexibilitzar i reduir la jornada laboral, permisos retribuïts en els casos necessaris, foment del teletreball en les professions que siguin possibles. La mesa de diàleg social en la qual participen representants dels sindicats, patronal i govern ha de consensuar aquestes mesures amb el propòsit de reforçar la conciliació laboral i escolar de les famílies.
- El sistema educatiu ha de reforçar els mecanismes de coordinació interinstitucional perquè, en cas que un centre no pugui acollir tots els seus estudiants presencialment durant tota la jornada escolar, pugui buscar suport en els municipis, diputacions o capítols insulars per a la cessió d'espais d'escolarització extraordinària. També poden desenvolupar serveis de suport escolar en què els infants puguin romandre fent les tasques escolars, que compleixin amb les normes de funcionament segur, mentre les seves famílies tinguin dificultats per conciliar o dificultats per al seguiment i suport escolar dels seus fills.

CONVÉ NO OBLIDAR L'EXPERIÈNCIA

Encara que l'estat d'alarma finalitzi, el virus continuarà coexistint al nostre entorn. Després d'aquests llargs mesos de confinament, primer estricte i després flexibilitzat en les diferents fases fins a la nova normalitat, hem aconseguit controlar l'expansió i el contagi de la COVID-19, però no hem de confiar-nos i reduir les mesures de control epidèmic i d'higiene.

No es dubta sobre la possibilitat d'un rebrot del coronavirus; el dubte és sobre quan i on serà. Per això és important seguir amb les mesures de

protecció i la responsabilitat individual i social. No disposàvem d'un pla d'educació enfront d'una emergència de salut pública. Aquesta experiència ens ha demostrat la fragilitat del sistema educatiu i la importància que l'aprenentatge no s'interrompi.

L'educació ha d'incorporar l'enfocament d'emergències i estar preparada davant de possibles crisis. La prevenció ens ajuda a estar més ben preparats enfront dels desastres, en redueix els costos i afavoreix la recuperació social i econòmica.

Preparar-nos junts per a un nou escenari

La COVID-19 ha comportat un repte sense precedents per a l'educació en aquest país. El curs 2019-2020 ha tancat gràcies a un esforç titànic dels estudiants, docents, famílies, administracions i de totes les persones que treballen en el sector educatiu. Gràcies a elles aquest ha estat un curs tocat, però no enfonsat. Encara que improvisada, aquesta capacitat de resposta ha estat la prova que el compromís amb l'educació és real i que és possible treballar sobre aquest compromís per construir un sistema educatiu capaç d'oferir una resposta encara més sòlida en situacions d'emergència.

No obstant això, no podem oblidar que una emergència d'aquestes característiques no és una cosa que es pugui aixecar a pols: la planificació i la preparació, així com el coneixement de les estratègies que cal dur a terme en cada moment d'una crisi, són essencials per aconseguir que l'educació no s'aturi, siguin quines siguin les circumstàncies.

Aquest document destaca deu aprenentatges que permetin reimaginar l'educació i possibilitin elaborar plans i estratègies en cas que es prolongui l'actual emergència per la pandèmia de COVID-19 o si sorgís una crisi de naturalesa diferent.

Esperem que hagi pogut servir d'inspiració per poder preparar el pròxim curs sobre una base ferma i amb la col·laboració de tota la comunitat educativa.

Per a cada nen i cada nena. Sigui qui sigui.
Visqui on visqui.
Tots mereixen una infància.
Un futur.
Una oportunitat justa.
Per això existeix UNICEF.
Per a tots i cadascun dels nens, nenes i adolescents.
Treballant cada dia, a 190
països i territoris.
Arribant fins
els més inabastables.
Aquells que estan
més lluny de l'ajut.
Els més vulnerables.
Els més oblidats.
Els més exclosos.
Per tots ells continuem.
I mai ens rendirem.

Fotografies

Portada | © Adobe Stock
Pàgina 2 | © UNICEF/UNI313108/ Lisa Adelson
Pàgina 3 | © FelipeSchiarolli/Unsplash
Pàgina 11 | © UNICEF/UNI317998/Fouad Choufany
Pàgina 12 | © UNICEF/UN058464
Pàgina 13 | © UNICEF/UN045108/Giacomo Pirozzi
Pàgina 14 | © UNICEF/UN046200/Vanda Kljajo
Pàgina 15 | © UNICEF/UNI322346/Pablo Schverdfinger
Pàgina 16 | © UNICEF/UN0324434/Leonardo Fernández
Pàgina 17 | © UNICEF/UNI323375/Rick Bajornas
Pàgina 19 | © UNICEF/UNI313417/JC McIlwaine
Pàgina 20 | © UNICEF/UNI313417

Publicat per UNICEF Espanya

Direcció de Sensibilització i Polítiques d'Infància
Àrea d'educació e Drets d'Infància i Ciutadania Global
Mauricio Legendre, 36, 28046 Madrid, Espanya
unicef.es/educa

Elaborat per:

Óscar Belmonte
Nacho Guadix
Aridane Hernández
Amaya López de Turiso

Disseny i maquetació:

Rex Media SL

ISBN: 978-84-948540-6-4

Juny de 2020